

SOLUȚII JURIDICE ÎN SITUAȚIILE CONTRACTUALE EXCEPȚIONALE: IMPREVIZIUNEA VS FORȚA MAJORĂ

Aurel BĂIEȘU

doctor habilitat în drept, profesor universitar,
Universitatea de Stat din Moldova
e-mail: aurelbaiesu@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0002-0218-446X>

În prezentul articol sunt examinate două instituții importante ale dreptului contractelor – impreviziunea (hardship) și forța majoră, de care se pot prevala părțile unui contract în cazul survenirii unor evenimente excepționale, imprevizibile, aflate în afara controlului părților, care fac executarea obligațiilor contractuale deosebit de oneroasă, dificilă, sau chiar imposibilă. Cunoașterea acestor instituții juridice va permite participanților la circuitul civil și comercial să aleagă soluția potrivită în cazul unor situații contractuale excepționale.

Cuvinte-cheie: contract, executarea obligațiilor, hardship, impreviziune, forța majoră, impediment, răspundere contractuală, exonerare de răspundere, mijloace juridice.

LEGAL SOLUTIONS IN EXCEPTIONAL CONTRACTUAL SITUATIONS: HARDSHIP VS FORCE MAJEURE

This article examines two important institutions of contract law - hardship and force majeure, which can be used by the parties to a contract in case of exceptional, unpredictable events beyond the control of the parties, which make the performance of contractual obligations particularly difficult, onerous, or even impossible. Knowledge of these legal institutions will allow participants in the civil and commercial circuit to choose the right solution in exceptional contractual situations.

Keywords: contract, performance of obligations, hardship, force majeure, impediment, contractual liability, exemption of liability, legal remedies.

SOLUTIONS JURIDIQUES DANS DES SITUATIONS CONTRACTUELLES EXCEPTIONNELLES: IMPREVISION VS FORCE MAJEURE

Cet article examine deux institutions importantes du droit des contrats - l'imprévision et la force majeure, qui peuvent être utilisées par les parties à un contrat en cas d'événements exceptionnels et imprévisibles indépendants de la volonté des parties, qui rendent l'exécution des obligations contractuelles particulièrement difficile, onéreux, voire impossible. La connaissance de ces institutions juridiques permettra aux acteurs du circuit civil et commercial de choisir la bonne solution en cas de situations contractuelles exceptionnelles.

Mots-clés: contrat, exécution des obligations, imprévision, force majeure, empêchement, responsabilité contractuelle, exonération de responsabilité, moyens légaux.

ЮРИДИЧЕСКИЕ СРЕДСТВА В ИСКЛЮЧИТЕЛЬНЫХ ДОГОВОРНЫХ СИТУАЦИЯХ: HARDSHIP ПРОТИВ ФОРС-МАЖОРА

В этой статье рассматриваются два важных института договорного права - *hardship* и форс-мажорные обстоятельства, которые могут использоваться сторонами договора в случае исключительных, непредсказуемых событий, не зависящих от сторон, и которые делают выполнение договорных обязательств особенно трудным, обременительным или даже невозможным. Знание этих правовых институтов позволит участникам гражданского и коммерческого оборота сектора выбрать правильное решение в случае возникновения исключительных договорных ситуаций.

Ключевые слова: договор, исполнение обязательств, *hardship*, непредвиденные обстоятельства, форс-мажорные обстоятельства, договорная ответственность, освобождение от ответственности, правовые средства.

Introducere. Dreptul contractelor este ghidat de principiul forței obligatorii a contractului (exprimat prin adagiul latin *pacta sunt servanda*), care cere ca părțile să-și onoreze în mod riguros obligațiile asumate. Această cerință rămâne valabilă chiar dacă, datorită unor împrejurări, condițiile executării contractului au devenit mai anevoioase, mai oneroase, decât cele pe care le-au avut în vedere părțile la încheierea contractului. În special, în cazul contractelor comerciale internaționale, care deseori au un caracter complex, sunt de lungă durată, pe parcursul derulării lor pot interveni diferite evenimente, imprevizibile la momentul încheierii contractului, care se află în afara controlului părților și care nu numai că alterează echilibrul prestațiilor contractuale, dar și afectează în așa o măsură economia contractului, încât pun în pericol însăși existența raporturilor contractuale. Acest fapt a devenit deosebit de evident în condițiile crizei sanitare excepționale cauzate de virusul Covid-19, când la nivel mondial au fost întreprinse acțiuni guvernamentale fără precedent. Autoritățile din cele din multe alte țări au luat măsuri drastice în privința cetățenilor și a întreprinderilor pentru a gestiona mai bine pandemia, dar care, în același timp, au redus activitatea economică și au avut un impact crucial asupra executării contractelor în derulare. Aceste evenimente excepționale au impus necesitatea de a da răspunsuri la unele întrebări existențiale pentru situațiile contractuale care s-au

creat. Cum sunt îndreptățiți să procedeze operatorii comerțului internațional în cazul în care executarea obligațiilor contractuale a devenit extrem de dificilă sau chiar imposibilă? Ar putea o parte să decidă unilateral să suspende obligațiile sale contractuale sau chiar să refuze definitiv să le execute? Va purta sau nu răspundere partea contractului care, în aceste condiții, nu își onorează corespunzător angajamentele? Ar putea o parte să oblige cocontractantul să revizuiască condițiile contractului pentru a-l ajusta la condițiile create?

Expunerea conținutului de bază. Două instituții ale dreptului contractelor, consacrate atât în legislațiile naționale, cât și în instrumentele de drept uniform, vin să reglementeze situațiile juridice create: impreviziunea (*hardship*) și forța majoră.

I. Impreviziunea

Se numește *impreviziune* sau *hardship* situația în care, în perioada de acțiune a unui contract încheiat pe termen lung, se produc unele evenimente care schimbă substanțial condițiile pe care părțile le-au avut în vedere la momentul încheierii contractului și care fac inechitabile consecințele acestor schimbări pentru cel puțin unul din parteneri. Conceptul de *hardship*, fiind un produs al practicii comerciale anglo-saxone, capătă o răspândire tot mai largă în legislațiile diferitelor țări datorită avantajelor pe care le prezintă și, mai ales, faptului că oferă părților o soluție flexibilă de ajustare a contractelor cu

executare succesivă la fluctuațiile economico-financiare. Această instituție se integrează în tendința dominantă de asigurare a stabilității contractelor prin promovarea unor mecanisme juridice susceptibile să permită adaptarea acestora la conjunctura dinamică a pieței printr-o procedură complexă de renegociere și soluționare a eventualelor litigii prevăzută de reglementările legale în materie [1].

În dreptul nostru instituția de *impreviziune* și-a găsit sediul în art.1083 a **Codului civil** modernizat (în continuare – C. civ.), intitulat ”Schimbarea excepțională a circumstanțelor”. Potrivit alin.(2) al acestui articol, dacă prestația asumată devine, din cauza unei schimbări excepționale a circumstanțelor, atât de oneroasă, încât ar fi vădit inechitabil de a o menține în sarcina debitorului, instanța de judecată poate să dispună, la cererea debitorului, luând în considerare toate împrejurările cazului: a) *ajustarea prestațiilor părților pentru a distribui în mod echitabil între părți pierderile și beneficiile ce rezultă din schimbarea circumstanțelor;* b) *rezoluțiunea la momentul și în condițiile stabilite de instanța de judecată.*

Instituția de *impreviziune* este consacrată și în culegerile de uzanțe comerciale internaționale standardizate, instrumentele de uniformizare a dreptului obligațiilor :, „*Principiile referitoare la contractele de comerț internațional*” elaborate de UNIDROIT, ultima redacție fiind publicată în 2016 (în continuare – Principiile UNIDROIT) [2], ”*Proiectul Cadrului Comun de Referință*” (*Draft Common Frame of Reference*) al Uniunii Europene, elaborat în cadrul unor instituții academice din Europa și considerat pe larg ca un model de cod civil european, publicat în 2008 - în continuare DCFR [3], și *Clauza de hardship a Camerei Internaționale de Comerț* (Publicația CCI nr.650 din 2003) [4]. Instituția *impreviziunii* reprezintă o excepție de la principiul *pacta sunt servanda*. În termenii art. 1083 alin.(1) C. civ., obligația trebuie executată chiar dacă prestația a devenit mai oneroasă

să deoarece costul executării a crescut sau valoarea contraprestației s-a diminuat. Dreptul de a cere ajustarea contractului apare doar atunci când sunt întrunite toate condițiile necesare de existență a situației de *impreviziune*, după cum urmează.

a) Situația de *impreviziune* există atunci când au intervenit *schimbări excepționale a circumstanțelor*. Atunci când după încheierea contractului, pe parcursul executării sale, se produc evenimente (războaie, revoluții, crize economice, cataclisme naturale, epidemii/pandemii, acțiuni ale autorităților etc.) cu consecințe nefaste, cum sunt: inflația, scăderea puterii de cumpărare a banilor, creșterea excesivă a prețurilor, penuria de mărfuri etc., între valoarea prestațiilor părților pot apărea dezechilibre grave ce pot cauza ruina economică pentru o parte și îmbogățirea nejustificată pentru cealaltă. Situația de *impreviziune* poate fi invocată atât în cazul în care partea care efectuează prestația, prin apariția evenimentului în cauză, urmează să suporte cheltuieli excesive, cât și în cazul în care profitul s-a diminuat radical și este evident disproportionat cu câștigul obținut de co-contractant. Simpla nerealizare a beneficiului scontat inițial nu îndreptățește pe nici una dintre părți să ceară modificarea contractului. Numai atunci când împrejurarea survenită afectează în mod fundamental echilibrul contractual, astfel încât pentru una din părți prestația devine deosebit de împovărătoare, excesiv de oneroasă, partea dezavantajată poate cere modificarea contractului.

b) Este *impreviziune* atunci când *împrejurările s-au schimbat (sau au devenit cunoscute) după asumarea obligației*. Nu poate invoca *impreviziunea* partea contractului care a avut sau trebuia să aibă cunoștință de schimbarea în cauză către momentul încheierii contractului.

b) Din însăși denumirea instituției rezultă că *schimbarea împrejurărilor trebuie să fie imprevizibilă la momentul încheierii contractului*; i. e., asumându-și obligația, debitorul nu a luat în cont și

nici nu i se putea în mod rezonabil pretinde să ia în cont posibilitatea acelei schimbări a circumstanțelor ori mărimea ei. Un eveniment este imprevizibil dacă o persoană prudentă și diligență, plasată în aceleași circumstanțe, nu ar fi putut prevedea în mod rezonabil apariția acestuia.

c) Este situație de *impreviziune* dacă *partea afectată nu și-a asumat expres riscul modificării împrejurărilor* (a se vedea art.1083 alin.(4) lit.c) C.civ.). Asumarea riscurilor poate deriva din însăși natura contractului. În contractele aleatorii, de exemplu, suportarea riscurilor este un element imanent acestei categorii de contracte, chiar dacă împrejurările au făcut ca prestația să devină mai împovărătoare decât s-a așteptat. De exemplu, într-un contract de asigurare asigurătorul nu poate invoca situația de *impreviziune* în cazul în care riscul asigurat a depășit substanțial ceea ce a fost preconizat la momentul încheierii contractului.

f) Situația de *impreviziune* există atunci când *este inechitabil ca efectele situației în cauză să fie suportate exclusiv de partea afectată*. În acest sens, art.1083 C.civ. prevede că se poate cere ajustarea contractului în măsura în care prestația asumată devine atât de oneroasă încât ar fi vădit inechitabil de a o menține în sarcina debitorului.

Mecanismul ajustării contractului la noile împrejurări

Legea noastră prevede, în primul rând, obligația părților de a proceda la renegocierea contractului. În acest sens, art.1083 alin.(4) lit.d) C.civ. dispune că debitorul va încerca, mai întâi, într-o manieră rezonabilă și acționînd cu bună-credință, să realizeze, prin negociere, o ajustare a prestațiilor părților pentru a distribui în mod echitabil între părți pierderile și beneficiile ce rezultă din schimbarea circumstanțelor. Dacă negocierile eșuează din cauza că cealaltă parte neagă existența situației de *impreviziune* sau nu răspunde la cererea de ajustare, fie din orice alt motiv, părții afectate nu îi

rămâne altă cale decât a se adresa în instanță. Potrivit art.1083 alin.(2) C. civ., instanța de judecată poate să dispună, la cererea debitorului, luând în considerare toate împrejurările cazului: **a)** ajustarea prestațiilor părților pentru a distribui în mod echitabil între părți pierderile și beneficiile ce rezultă din schimbarea circumstanțelor; sau **b)** rezoluțiunea la momentul și în condițiile stabilite de instanța de judecată. Sunt relevante și prevederile art.6.2.3(4) din **Principiile UNIDROIT**: instanța de judecată care constată existența unui caz de *impreviziune* poate adapta contractul în vederea restabilirii echilibrului prestațiilor. În acest scop, instanța va încerca să procedeze la o repartizare justă a pierderilor între părți. În funcție de natura cazului de *impreviziune*, aceasta poate implica sau nu o adaptare a prețului. Totuși, ajustarea nu va reflecta în mod necesar totalitatea pierderilor cauzate de schimbarea împrejurărilor, deoarece instanța va trebui, de exemplu, să ia în considerare în ce măsură una din părți și-a asumat un risc și în ce măsură partea beneficiară a prestației poate încă să beneficieze de aceasta. Important este de menționat că, după cum se estimează în **Principiile UNIDROIT**, instanța de judecată poate să pună capăt contractului sau să-l ajusteze numai dacă consideră acest lucru rezonabil. Împrejurările pot fi de așa natură încât nici rezoluțiunea, nici ajustarea să nu fie oportune și, ca urmare, unica soluție rezonabilă pentru instanță va fi fie să impună părțile de a relua negocierile în vederea ajungerii la un acord privind ajustarea contractului, fie să confirme clauzele contractului în versiunea existentă.

Prevederile legale ale sistemelor juridice care consacra instituția de *impreviziune* au caracter supletiv, astfel încât părțile pot amenaja reglementarea unor asemenea situații prin clauze contractuale (care pot deroga de la dispozițiile legale respective). De asemenea, atunci când legea aplicabilă contractului nu consacra instituția de *impreviziune*, nimic nu se opune ca părțile să insereze în contract o asemenea clauză.

II. Forță majoră

Instituția juridică a forței majore este cunoscută atât în majoritatea sistemelor juridice naționale, cât și pe plan internațional. **Codul civil** modernizat al Republicii Moldova, stabilește că neexecutarea obligației debitorului este justificată dacă ea se datorează unui impediment (noțiunea de *"impediment"* a înlocuit pe cea de *"forță majoră"* din redacția veche a **Codului civil**, păstrând, în esență, caracterele acesteia). Impedimentul este un eveniment în afara controlului debitorului, atunci când debitorul nu a putut în mod rezonabil să ia în considerare impedimentul la data încheierii contractului sau altui act juridic, precum și nu i se putea cere în mod rezonabil să evite sau să depășească impedimentul ori consecințele sale (art. 904). Aceleași abordări ale forței majore/impedimentului se regăsesc și în instrumentele de uniformizare a dreptului obligațiilor. Astfel, potrivit art.79.1 al **Convenției de la Viena** asupra contractelor de vânzare internațională de mărfuri, „o parte nu este responsabilă de neexecutarea unei obligații ce-i revine dacă dovedește că această neexecutare este datorată unui impediment independent de voința sa și referitor la care nu se putea aștepta în mod rezonabil de la partea în cauză să-l ia în considerare la momentul încheierii contractului, să-l prevină sau să-l depășească (*surmonter* - fr., *overcome* - engl.) sau să prevină ori să depășească consecințele lui” [5]. **Principiile UNIDROIT** tratează noțiunea de forță majoră în art.7.1.7: „este exonerată de răspundere pentru neexecutare partea care dovedește că neexecutarea se datorează unui impediment pe care nu îl poate controla și pe care nu l-ar fi putut lua în considerare în mod rezonabil la momentul încheierii contractului sau pe care nu l-ar fi putut evita ori depăși. Atunci când impedimentul este doar temporar, exonerarea are efect pentru o perioadă rezonabilă, avându-se în vedere efectul impedimentului asupra executării contractului”.

Din prevederile citate rezultă că forța majoră prezintă o serie de caracterele esențiale, după cum urmează.

a) Caracterul de exterioritate înseamnă că evenimentul nu trebuie să fie legat de părțile contractante, cu alte cuvinte, evenimentul trebuie să se producă în afara sferei de care debitorul trebuie să răspundă; acest eveniment este în afara voinței persoanelor afectate.

b) Caracterul insurmontabil (invincibil, irezistibil) înseamnă că efectele evenimentului nu pot fi evitate prin măsuri adecvate, în ciuda faptului că s-a făcut totul pentru a le evita sau a le depăși. Insurmontabilitatea ia, în general, forma imposibilității de executare [6]. Este important de notat că imposibilitatea trebuie să fie absolută (obiectivă), adică prestația să fie cu neputință nu numai pentru debitorul concret, ci și pentru orice altă persoană. Imposibilitatea relativă (subiectivă), datorită incapacității personale a debitorului de a executa prestația, nu îl exonerează pe debitor de răspundere în fața creditorului pentru neexecutare.

În același context se pune problema de a ști dacă poate fi invocată imposibilitatea de executare a obligației ca urmare a intervenirii unui caz de forță majoră cu privire la obligațiile de plată în bani, aceștia fiind considerați bunuri de gen. Răspunsul este unul negativ, întrucât, în virtutea principiului *genera non pereunt* — bunurile de gen nu pier; art. 879 C. civ. se opune ca debitorul unei obligații care are ca obiect bunuri de gen să invoce, pur și simplu, imposibilitatea fortuită de executare pentru a se exonera de această obligație, atât timp cât există bunuri de același gen. Prin urmare, o întreprindere, care se află într-o situație financiară precară, nu poate invoca lipsa banilor ca temei pentru a justifica neexecutarea unei obligații pecuniare.

În general, dacă o întreprindere nu se confruntă cu o interdicție legală, ci cu dificultăți materiale, ea trebuie să depună eforturi, pe cât posibil, să găsească mijloace alternative care să îi permită să furnizeze prestația la care s-a angajat. În cazul pandemiei Co-

vid-19, principala dificultate este că întreprinderile au fost puse în fața unei dileme delicate: *pe de o parte*, este necesitatea de a respecta angajamentele contractuale, iar, *pe de altă parte*, nevoia de a proteja angajații și de a participa la efortul colectiv de combatere a pandemiei. În acest context, unele întreprinderi au ales să ia măsuri drastice, precum închiderea localurilor de producție, cu riscul de a pune în pericol executarea anumitor contracte. Nu este clar dacă forța majoră poate fi invocată în mod efectiv în astfel de cazuri. Într-adevăr, dacă autoritățile nu au sistat activitatea întreprinderilor din unele sectoare, ci au recomandat să favorizeze lucrul la distanță, fără a interzice totuși munca față în față atunci când acest lucru este inevitabil, este problematic dacă asemenea situație poate fi calificată ca o imposibilitate absolută. De aceea, trebuie să distingem situația de imposibilitate absolută de cea în care executarea prestației întâmpină dificultăți care o fac mai costisitoare, dar nu imposibilă [7]. În ultima ipoteză, partea afectată s-ar putea prevala de cealaltă instituție juridică – impreviziunea (a se vedea *supra*). Totodată, este necesar de a face deosebire între imposibilitatea definitivă și cea temporară, întrucât efectele acestor două situații sunt diferite (a se vedea *infra*).

c) *Caracterul imprevizibil* înseamnă că evenimentul nu a putut fi prevăzut la momentul încheierii contractului și că nu exista în acel moment nici un motiv rezonabil pentru a crede că el se va întâmpla. Cu toate acestea, o situație excepțională nu este neapărat imprevizibilă în sine. În contextul actual al pandemiei Covid-19, trebuie de analizat cu maximă atenție fiecare situație concretă, deoarece declararea stării de urgență ca rezultat al crizei sanitare nu poate fi calificată în mod automat ca fiind un eveniment imprevizibil. Pentru a exemplifica, să examinăm următoarea situație. O întreprindere din Republica Moldova, care importă echipamente medicale din China, încheie un contract de livrare cu partenerul său chinez, după ce pandemia în China era deja de-

clarată. Bineînțeles, eă evenimentele ulterioare au afectat grav executarea acestui contract. În contextul în care existența pandemiei era cunoscută deja dincolo de granițele Chinei, iar riscurile de răspândire a virusului la nivel global erau deja intens vehiculate, se poate oare afirma că efectele declarării pandemiei erau imprevizibile la momentul încheierii contractului? Răspunsul nu este unul evident. La calificarea situației trebuie de avut în vedere și calitatea participanților la raportul juridic în cauză. Față de un profesionist, care trebuie să manifeste un grad sporit de prudență și diligență în ceea ce privește impactul pe care evenimentul în cauză îl va avea asupra angajamentelor sale contractuale, cerințele vor fi mai înalte decât față de un neprofesionist.

Încă două precizări de ordin general se impun în contextul forței majore. În primul rând, aplicarea forței majore variază în funcție de intensitatea obligației (de mijloace, sau de rezultat). În prezența unei obligații de rezultat (i. e. debitorul se angajează să asigure rezultatul promis), este mai problematic ca debitorul să se prevaleze de forța majoră pentru a fi scutit de răspundere. În al doilea rând, forța majoră nu este de ordine publică (i. e. impusă imperativ de legiuitor) și, prin urmare, dispozițiile contractuale pot modifica dreptul comun. Într-o atare ipoteză, trebuie efectuată o analiză de la caz la caz pentru a evalua, de exemplu, dacă o parte a putut să-și asume riscul unui eveniment de forță majoră. În aplicarea principiului general al libertății contractuale, părțile pot insera în contract o clauză care să prevadă că debitorul va fi responsabil de executarea prestației în orice condiții, inclusiv și în cele de forță majoră. În particular, în cazul în care debitorul și-a asumat riscul executării obligațiilor și în cazul intervenirii unei epidemii/pandemii, acesta nu se poate libera, prin invocarea forței majore, de obligațiile ce îi revin potrivit contractului. Într-un astfel de scenariu, nici dispozițiile din materia impreviziunii nu sunt incidente, pentru a justifica o revizuire a prestațiilor părților.

Efectele forței majore

a) Efectul exonerator; tradițional, forța majoră este tratată în legislație și în literatura de specialitate [8] în calitate de cauză exoneratoare de răspundere - plata despăgubirilor, cărora le sunt asimilate dobânda de întârziere (art.942 alin.(5) C. civ. [9]) și penalitățile prevăzute de clauza penală (art.947 al. (5) C. civ. [10]). Din prevederile alin. (2) coroborat cu alin.(1) din art.901 C. civ. rezultă că atunci când debitorul demonstrează că neexecutarea obligației este justificată (impedimentul), creditorul poate recurge la următoarele mijloacele juridice de apărare: **a) să suspende executarea obligației corelative; b) să reducă obligația sa corelativă și c) să recurgă la rezoluțiunea contractului.**

Însă creditorul nu poate să ceară executarea silită în natură sau plata de despăgubiri (răspunderea contractuală).

b) Suspendarea contractului dacă impedimentul este doar temporar; potrivit art.904 alin.(3) C. civ., în cazul în care impedimentul justificator este doar temporar, justificarea produce efecte pe durata existenței impedimentului. Aceasta înseamnă că executarea prestațiilor devenite imposibile se amână; după încetarea efectelor impedimentului executarea contractului trebuie continuată, dacă acest lucru este posibil și dacă altceva nu este prevăzut în contract. În practica comercială internațională problema forței majore deseori se reduce la cazurile de întârziere în executare. Din acest considerent, întârzierea de lungă durată (factor cantitativ) poate deveni pentru creditor echivalentul unei neexecutări esențiale (factor calitativ), privându-l de ceea ce el este în drept să aștepte de la contract. În acest sens legea dispune că, dacă întârzierea capătă trăsăturile neexecutării esențiale (caracterele neexecutării esențiale sunt prevăzute în art.916 C. civ.), creditorul poate să recurgă la mijloacele juridice de apărare întemeiate pe o asemenea neexecutare (art.904 alin.(3) C. civ.). În asemenea ipoteză creditorul are dreptul, inclusiv,

la rezoluțiunea contractului, cu toate consecințele ce rezultă din aceasta. Totodată, clauzele contractuale pot prevedea *in concreto* că întârzierea peste o anumită durată (o lună, trei luni) atrage rezoluțiunea automată a contractului.

c) Stingerea obligației contractuale dacă impedimentul este permanent/definitiv; potrivit art.904 alin.(4) C. civ., în cazul în care impedimentul justificator este permanent, obligația se stinge. Obligația corelativă de asemenea se stinge. În cazul obligațiilor contractuale, efectele restitutive ale acestei stingeri sunt reglementate prin dispozițiile art. 926-932 C. civ., care se aplică în mod corespunzător.

Concluzii

Analiza celor două instituții juridice ale dreptului contractelor de care se pot prevala părțile contractante în situațiile excepționale, când, datorită unor evenimente imprevizibile la momentul încheierii contractului, care nu depind de voința părților contractante, este afectată grav capacitatea părților de a-și onora angajamentele asumate, ne permite să relevăm că între situația de impreviziune și cea de forță majoră există atât asemănări, cât și deosebiri. Elementul lor comun este imprevizibilitatea. Cât privește deosebirile, acestea se referă la:

a) insurmontabilitate: în timp ce evenimentul de *impreviziune (hardship)* face doar mult mai oneroasă executarea obligației de către una din părți, evenimentul de *forță majoră* atrage, de regulă, imposibilitatea executării contractului;

b) finalitatea instituției: invocarea situației de *impreviziune* are ca scop ajustarea contractului la noile împrejurări, astfel încât pierderile să fie suportate în mod echitabil de ambele părți, pe când în cazul de *forță majoră* scopul este de a reglementa suspendarea sau încetarea efectelor contractului și a exonera de răspundere partea aflată în imposibilitate de executare.

Prin urmare, alegerea soluției juridice adecvate se va face în fiecare caz aparte, ținând cont de

toate aspectele și circumstanțele evenimentului excepțional care afectează desfășurarea raporturilor contractuale. Dacă împrejurările de fapt nu fac executarea absolut imposibilă, ci doar deosebit de oneroasă și împovărătoare, partea afectată se poate prevala de instituția impreviziunii, care deschide calea pentru renegocierea contractului în vederea adaptării lui la noile împrejurări sau a declarării rezoluțiunii contractului. Dacă acest exercițiu se învederează imposibil pe cale de negocieri, intervine instanța de judecată care va pronunța soluția pe care o va considera potrivită în speță.

Atunci când executarea contractului devine absolut imposibilă, partea afectată poate invoca forța majoră (impedimentul justificator) pentru a se exoneră de răspundere. Forța majoră, în principiu, suspendă executarea contractului, dar nu înlătură definitiv obligația de a-l îndeplini. Cu alte cuvinte, toate obligațiile care nu pot fi executate în prezent sunt amânate și trebuie îndeplinite de îndată ce situația o va permite. Contractul poate fi rezolvit definitiv doar dacă întârzierea capătă trăsăturile neexecutării esențiale, făcând prestația inutilă ori caducă, sau dacă impedimentul este permanent (definitiv).

Totuși, granița între aceste situații uneori este destul de vagă. Există împrejurări când este destul de complicat de a califica un eveniment sau altul ca fiind imprevizibilitate sau forță majoră. În aceste situații, partea afectată de respectivul eveniment va decide asupra mijlocului juridic pe care îl va folosi. Dacă partea contractului urmărește să justifice neexecutarea prestației, iar după caz, să pună capăt raporturilor contractuale, ea va invoca forța majoră. Dacă, însă, partea urmărește ajustarea contractului pentru a permite existența lui în continuare, ea va invoca situația de impreviziune.

Referințe bibliografice

1. Pentru dezvoltare în privința concepției de impreviziune (hardship) în diferite sisteme naționale de drept

și în dreptul uniform a se vedea: SCHMITHOFF, C.M. *Schmithoff's Export Trade, The Law & Practice of International Trad.* Ninth edition. London: Stevens & Sons, 1990, p.751-753; COSTIN, M.N., DELEANU, S. *Dreptul comerțului internațional, Partea Specială.* București: Lumina Lex, 1995, p.180-191; SITARU, D.-A., *Dreptul comerțului internațional: Partea Generală.* București: Lumina Lex, 2004., p.642-659; CACIURENCO, A. *Ajustarea contractului în cazul modificării împrejurărilor (Hardship).* În: Ghidul judecătorului în materie civilă și comercială a Republicii Moldova. Chișinău: Rolsi media S.R.L., 2004, p.160-176.

2. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. [Accesat: 27.05.2020] Disponibil:<https://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroit-principles-2016>

3. Draft Common Frame of Reference [Accesat: 27.05.2020] Disponibil: http://www.transformacje.pl/wp-content/uploads/2012/12/european-private-law_en.pdf

4. ICC Hardship Clause [Accesat: 27.05.2020] Disponibil: https://www.trans-lex.org/700700/_/icc-force-majeure-clause-2003-icc-hardship-clause-2003-icc-publication-no-650/

5. United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods. [Accesat: 27.05.2020] Disponibil: <https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/sales/cisg/V1056997-CISG-e-book.pdf>

6. LE TOURNEAU, Ph. *Droit de la responsabilité et des contrats.* Paris: Dalloz Action 2012/2013, p.692.

7. VINEY, G., JOURDAIN, P., CARVAL, S. *Traité de droit civil, les conditions de la responsabilité, 4ème édition.* Paris: L.G.D.J. 2013, p.347.

8. POPESCU, T.R. *Dreptul comerțului internațional. Ediția a doua.* București: Editura Didactică și Pedagogică, 1983, p.191.

9. Art.942 alin.(5) C. civ.: pe perioada în care suma de bani nu este plătită la scadență cu justificare, debitorul datorează doar dobânda de întârziere la rata prevăzută la art. 874 C. civ. (rata de bază a Băncii Naționale), nu și adaosul de 9% anual, în cazul profesioniștilor (conform art. 942 alin.(2) C. civ.).

10. Art.947 alin.(5) C. civ.: debitorul nu este obligat să plătească penalitate în cazul în care neexecutarea obligației este justificată.